

seria
BEZDROŻA
CLASSIC

Bezdroża

Malezja, Singapur i Brunei

Tropiki w kolonialnym stylu

ERGO
HESTIA®

Ubezpieczenie
w podróży

Autor przewodnika: Krzysztof Dopierała

Redaktor prowadzący: Maciej Żemojtel

Redakcja: Dagmara Małyśza

Opracowanie map: Magdalena Kroczyk, DAKA – Studio Graficzne

Źródło pochodzenia danych kartograficznych:

© OpenStreetMap contributors; www.opendatacommons.org/licenses/odbl

Zdjęcie na okładce: Dzioborożec żalobny – jeden z symboli wyspy Borneo; © Sainam51 | Shutterstock.com

Opieka techniczna: Katarzyna Leja

Projekt okładki: hotmedia Jan Paluch

Skład: DAKA – Studio Graficzne

Wszelkie prawa zastrzeżone. Nieautoryzowane rozpowszechnianie całości lub fragmentu niniejszej publikacji w jakiegokolwiek postaci jest zabronione. Wykonywanie kopii metodą kserograficzną, fotograficzną, a także kopiowanie książki na nośniku filmowym, magnetycznym lub innym powoduje naruszenie praw autorskich niniejszej publikacji.

Wszystkie znaki występujące w tekście są zastrzeżonymi znakami firmowymi bądź towarowymi ich właścicieli. Autor oraz wydawnictwo Helion dołożyli wszelkich starań, by zawarte w tej książce informacje były kompletne i rzetelne. Nie biorą jednak żadnej odpowiedzialności ani za ich wykorzystanie, ani za związane z tym ewentualne naruszenie praw patentowych lub autorskich. Autor oraz wydawnictwo Helion nie ponoszą również żadnej odpowiedzialności za ewentualne szkody wynikłe z wykorzystania informacji zawartych w książce.

Wydawnictwo Helion

ul. Kościuszki 1c, 44-100 Gliwice

tel.: 32 2309863

e-mail: redakcja@bezdroza.pl

księgarnia internetowa: <http://bezdroza.pl>

Drogi Czytelniku!

Jeżeli chcesz ocenić tę książkę, zajrzyj pod adres:

<http://bezdroza.pl/user/opinie/?bemsb1>

Możesz tam wpisać swoje uwagi, spostrzeżenia, recenzję.

Wydanie I

ISBN: 978-83-283-3206-5

Copyright © Helion, 2017

- **Kup książkę**
- **Poleć książkę**
- **Oceń książkę**
- **Księgarnia internetowa**
- **Lubię to!**
- **Nasza społeczność**

Krzysztof Dopierała

Malezja, Singapur i Brunei

Tropiki w kolonialnym stylu

foto: K. Dopierała

Patrzyłam z niedowierzaniem na port w Penangu, najbardziej ekscytujące miejsce na świecie. (...) Oto arabscy kupcy o oliwkowej cerze, w powiewających długich szatach i biało-czarnych turbanach. (...) Butnie zadzierali głowę, a wielkie pierścienie na tłustych palcach nieciły w słońcu czerwone, zielone i niebieskie ognie. Przyjechali handlować korzeniami, kością słoniową i złotem. Wiatr chwycił ich dziwną gardłową mowę i przynosił do moich uszu.

Albo Chińczycy. Skośnoocy, o płaskich nosach, pełni determinacji. Ani chwili beczynności. Z nagimi torsami, opaleni na ciemny brąz, pochylali się nisko i potykali pod ciężarem jutowych worków, które wylądowywali z barek i trawlerów. (...) Dla mnie, oswojonej jedynie z ostro zaznaczonymi rysami i dużymi wyrazistymi oczami mieszkańców rodzinnych stron, płaskie jak księżyc twarze wydawały się zdeformowane.

Miejscowi o skórze barwy dojrzewających kokosów kręcili się usłużnie w pobliżu. W twarzach mieli instynktowną szlachetność, ale nie byli panami na swojej ziemi. Nie wiedziałam, że biali wygrali z nimi wojnę prędko, finazyjnie, stosując przemoc w białych rękawiczkach.

Rani Manicka, *Matka ryżu*, przeł. Andrzej Grabowski

Kup książkę

Poleć książkę

Niezbędnik turysty

zawsze pod ręką

Polskie placówki dyplomatyczne

Ambasada RP w Kuala Lumpur, 10 Lorong Damai (odchodząca od Jalan Damai), stacja metra Damai, ☎ +603 21610805, 🌐 www.kualalumpur.msz.gov.pl

Ambasada RP w Singapurze, 435 Orchard Rd, 17-02/03 Wisma Atria, stacja metra Orchard, ☎ +65 62359478, 🌐 www.singapur.msz.gov.pl

Elektryczność

Podczas podróży do Malezji, Singapuru i Brunei adapter do gniazdek elektrycznych będzie niezbędny. W każdym z tych krajów gniazdko są dostosowane do znanego z Wielkiej Brytanii standardu G (trzy płaskie bolce). Charakterystyka napięcia to 240 V/50 Hz.

Ważne telefony

Ogólny nr alarmowy: **112** (Malezja)
Policja: **999** (Singapur), **993** (Brunei)
Policja turystyczna:
+3 21496590 (Malezja)
Pogotowie i straż pożarna:
995 (Singapur)
Pogotowie: **991** (Brunei)
Straż pożarna: **995** (Brunei)

Numery kierunkowe

Do Polski: **+48**
Do Malezji: **+60**
Do Singapuru: **+65**
Do Brunei: **+673**

Oznaczenia toalet

Toalety są w języku malajskim podpisane *tandas*. Podział płci oznacza się natomiast jako *perempuan* lub *wanita* (kobiety) oraz *lelaki* (mężczyźni). W wielu miejscach są podpisane w języku angielskim lub powszechnie rozumiane piktogramy.

Strefa czasowa

W Malezji, Singapurze i Brunei obowiązuje strefa czasowa UTC + 8 (przez cały rok). Do polskiego czasu letniego należy zatem dodać 6 godz., a do zimowego 7 godz.

Przelicznik walut*

Malezyjski ringgit
1 MYR = 0,87 PLN
1 PLN = 1,15 MYR
1 EUR = 4,95 MYR
1 USD = 4,22 MYR

Singapurski/brunejski dolar (kurs powiązany 1:1)
1 SGD/BND = 2,69 PLN
1 PLN = 0,37 SGD/BND
1 EUR = 1,59 SGD/BND
1 USD = 1,35 SGD/BND

* kurs z dnia 28.09.2017 r.

Kup książkę

Poleć książkę

Warto wiedzieć

- Najlepszy okres na podróż przypada między kwietniem a październikiem – większość regionu charakteryzuje się wówczas korzystną pogodą.
- W Malezji, Singapurze oraz Brunei obowiązuje ruch lewostronny.
- Nie ma pasażerskich połączeń promowych między Półwyspem Malajskim a Borneo. Wszystkie połączenia odbywają się drogą powietrzną.
- W Singapurze można dostać karę grzywny m.in. za karmienie gołębi, rzucenie papierka na ulicę, plucie lub sprzedawanie gum do żucia.
- Najbardziej konserwatywne regiony muzułmańskie w Malezji to graniczące z Tajlandią Kelantan oraz Terengganu.

Placówki medyczne

Warta polecenia w regionie jest sieć prywatnych klinik Gleneagles, które oferują szeroki zakres usług medycznych o standardach zachodnich. Prócz niżej wymienionych jej inne placówki można znaleźć m.in. w Georgetown i Johor Bahru.

- **Kuala Lumpur:** Gleneagles Medical Centre, 282 Jalan Ampang (stacja metra Jela-tek), ☎ +3 41413131, 🌐 www.gleneagleskl.com.my
- **Kota Kinabalu:** Gleneagles Medical Centre, centrum Riverson@Sembulan, blok A-1, ☎ +88 518911, 🌐 www.gleneagleskk.com.my
- **Singapur:** Gleneagles Medical Centre, 6A Napier Rd (stacja metra Orchard), ☎ +65 65757575, 🌐 www.gleneagles.com.sg
- **Bandar Seri Begawan:** Jerudong Park Medical Centre, centrum Jerudong Park (na zachód od lotniska), ☎ +673 7172172, 🌐 www.jpmmc.com.bn

Kup książkę

Zagrożenia

- Powodzie nawiedzające Malezję podczas pory deszczowej, zwłaszcza w czasie mon-sunu północno-wschodniego.
- Zagrożenie terrorystyczne na północy regionu Sabah, gdzie w ubiegłych latach dochodziło do porwań cywilów przez członków dżihadystycznego ugrupowania Abu Sayyaf.
- Chaotyczny ruch drogowy na prowincji oraz brak rozważli kierowców autobusów, którzy prowadząc pojazd, wykonują jednocześnie wiele innych czynności.
- Możliwość zatrucia pokarmowego w loka-lach o niskich standardach sanitarnych.
- Choroby przenoszone przez komary, w szczególności denga oraz malaria.
- Jadowite węże i stawonogi – głównie na prowincji, w tropikalnych lasach równinowych.

Turystyczny savoir-vivre

- Należy zachować powściągliwość w publicznym okazywaniu uczuć, bo nie jest to dobrze odbierane w żadnym muzuł-mańskim kraju na świecie.
- Odwiedzając meczety i hinduskie świątynie, trzeba ściągnąć buty (nie jest to wymagane w obiektach chińskich) i odpo-wiednio się ubrać – kolana i ramiona (u kobiet niekiedy także włosy) powinny być zasłonięte.
- Więzy rodzinne są w regionie bardzo silne. Odwiedzając kogoś w domu, najpierw na znak szacunku należy przywitać się z naj-starszą osobą w gronie.
- Mężczyźni witają się ze sobą zwyczajowym uściskiem dłoni. Nie wypada natomiast

Poleć książkę

- witać się w ten sposób z kobietami – wystarczy skinięcie głową.
- Spożywając posiłki w chińskich lokalach, nie należy zostawiać pałeczek wbitych pionowo np. w ryż. Przypomina to pałce się kadzidla i wielu Chińczykom kojarzy się ze śmiercią.
 - W kontaktach z ludźmi warto używać przede wszystkim prawej dłoni, ponieważ lewa jest z założenia przeznaczona do „czynności nieczystych”.
 - Podczas ramadanu (świętego miesiąca muzułmanów) nie należy obnosić się ze spożywaniem napojów i posiłków w ciągu dnia w miejscach, które nie są do tego przeznaczone.
 - W Brunei nie wolno publicznie krytykować sułtana, bo może się to skończyć nałożeniem surowej kary.
 - W Singapurze wysokie grzywny grożą m.in. za śmiecenie, plucie i przejście ulicy w nieoznakowanym miejscu.

Przydatne języki

Język **malajski** pełni rolę urzędowego we wszystkich omawianych krajach, a ze względu na kolonialną przeszłość **angielski** ma status co najmniej języka uznanego. Osoby pracujące w przemyśle turystycznym posługują się nim w stopniu komunikatywnym.

Przydatne zwroty

1 satu	4 empat	7 tujuh	10 sepuluh
2 dua	5 lima	8 lapan	100 seratus
3 tiga	6 enam	9 sembilan	1000 seribu

Tak / Nie Ya / Tidak
 Dzień dobry rano / po południu / wieczorem Selamat pagi / petang / malam
 Do widzenia wychodząc / do kogoś, kto wychodzi Selamat tinggal / jalan
 Przepraszam / Proszę / Dziękuję Maaf / Sila / Terima kasih
 Nie rozumiem / Nie wiem Saya tidak faham / Saya tidak tahu
 Ile to kosztuje? Berapa harganya ini?
 Czy mogę? Boleh?
 Gdzie jest...? Di mana...?
 Szukam noclegu Saya mencari penginapan
 Ratunku! Tolong!
 Zgubiłem się Saya sesat
 Czy mógłbyś mi pomóc? Bisa anda bantu saya?

Zobacz koniecznie

1 Kosmopolityczny Singapur

Połączenie tradycji z nowoczesnością to znak rozpoznawczy tego miasta-państwa, które kilka dekad wstecz było nazywane jednym z tygrysów azjatyckiej ekonomii. Dzień można tu zacząć w tanim hostelu Chinatown, a zakończyć, pijąc drinka na dachu wieżowca z widokiem na światła metropolii. Więcej zob. s. 287.

© Songquan Deng, Bule Sky Studio | Shutterstock.com

© joyfull | Depositphotos.com

Kup książkę

Poleć książkę

11 Przyroda okolic Kuching

Bogactwo przyrody parków narodowych wokół stolicy regionu Sarawak jest imponujące. Gigantyczne morskie żółwie, inteligentne delfiny i człekokształtne orangutany – można je zobaczyć na własne oczy. Pozostaje tylko kupić bilet. Więcej zob. s. 247 i następne.

© mazzzur, fbxx, Neng_loveyou | Depositphotos.com

[Kup książkę](#)

[Poleć książkę](#)

12 Podwodny świat u wybrzeży Sabah

Nie trzeba być profesjonalnym nurkiem, żeby cieszyć swe oczy podwodnym bogactwem północnej części Borneo. Tutejsze archipelagi należą pod tym względem do najbogatszych w kraju i kuszą miłośników snorkelingu. Szczególną sławą cieszą się wyspy Semporna. Więcej zob. s. 209, 219, 224.

13 Borneańskie orangutany

Ten zagrożony wyginięciem gatunek małp bytuje już tylko na Borneo i indonezyjskiej Sumatrze. W tutejszych rezerwach stworzono im warunki do życia zbliżone do naturalnych, a Sepilok i Semenggoh są jednymi z najpopularniejszych takich miejsc. Więcej zob. s. 218, 250.

Kup książkę

Poleć książkę

Sabah

0 30 km

FLORY MIAST

Zobacz komiecznie

Warto zobaczyć

Kup książkę

Poleć książkę

oprac. M. Kroczyk

Sabah

W zestawieniu z rozległym regionem Sarawaku Sabah pozostaje raczej spójną częścią Malezji Wschodniej, co nie znaczy, że mniej dziką. Jego centralna część należy do najmniej dotkniętych ludzką działalnością obszarów kraju. Do tego pierwotnego stanu przyczyniło się m.in. ukształtowanie terenu. Przebiega tędy pasmo Gór Crockera, do których należy najwyższy malezyjski szczyt – góra Kinabalu (4095 m n.p.m.).

W dużym skrócie Sabah można podzielić na łatwo dostępne wybrzeże, wzdłuż którego biegnie główna droga o charakterze rozległej obwodnicy, oraz obszar trudno dostępnego, dzikiego interioru zajętego przez gęste tropikalne lasy deszczowe. Podróże na tym terenie mogą odbywać się tylko prywatnym transportem lub pod opieką dobrego przewodnika (zob. ramka *Sabah 1000+*, s. 224). Takie warunki sprawiają, że Sabah jest atrakcyjnym miejscem na samodzielne (poza turystyką masową) wyprawy, ale jednocześnie bardzo kosztownym. Mimo to wart jest każdego wydanego ringgita. Znajduje się tu choćby Sepilok – najbardziej znany w Malezji rezerwat orangutanów. Wzdłuż wybrzeża ciągną się rafy koralowe – fascynujący podwodny świat mogą tu podziwiać nurkowie i amatorzy snorkelingu. Ta „kraina poniżej wiatrów” (zob. ramka *Idź precz, tajfunie*, s. 219) jest też osobliwą mieszkanką etniczną. Tworzą ją nie tylko rdzenne ludy Borneo, ale także egzotyczne, pierwotne społeczności z sąsiednich krajów – Filipin oraz Indonezji.

Kup książkę

- ✚ **Interior Sabah** (s. 223, 231) – wycieczki do **doliny Danum** lub **kotliny Maliau**, najbardziej dziewiczych części regionu, są warte swojej ceny
- ✚ **Kinabalu** (s. 209) – najwyższa góra Malezji (4095 m n.p.m.) oferuje zdobywcom surowe skalne krajobrazy i rozległe „lotnicze” widoki na położone u jej stóp tropikalne lasy
- ✚ **Kota Kinabalu** (s. 204) – wielokulturowa stolica stanu Sabah obfituje w nieoczywiste atrakcje: od indonezyjskich restauracji po wioski pokazowe borneańskich mniejszości etnicznych
- ✚ **Okolice Kudat** (s. 213) – dzikie plaże, ziszczenie marzeń surferów
- ✚ **Podwodny świat Sabah** (s. 209, 219, 224) – strefa litoralna północnego wybrzeża Borneo oraz pobliskich wysp to raj dla nurków oraz miłośników snorkelingu
- ✚ **Spływ rzeką Kinabatangan** (s. 220) – podczas wodnej podróży można podglądać codzienne życie wiosek rozrzuconych wzdłuż drugiej pod względem długości malezyjskiej rzeki
- ✚ **Żółwia wyspa Selangan** (s. 219) – widok morskich żółwi składających jaja w piaskach tutejszego wybrzeża to film przyrodniczy *live*

Poleć książkę

Kota Kinabalu

 450 tys.

Stolicę Sabah często oznacza się akronimem KK. Miasto stanowi kulturalne, gospodarcze oraz administracyjne centrum regionu. Obecna nazwa ośrodka pochodzi od znajdującej się w sąsiedztwie najwyższej góry Malesji, w przeszłości nazywał się Jesselton – od nazwiska jednego z zarządców Kompanii Kolonialnej Północnego Borneo. Kota Kinabalu nie ma tak dużo atrakcji turystycznych jak Kuala Lumpur, Georgetown czy nawet Kuching, jednak fani urbanistycznych klimatów z pewnością docenią urok tego wielokulturowego miasta. Wędrując jego ulicami, można odnaleźć zarówno filipińskie targowiska, malajskie meczety, jak i lokale serwujące kuchnię *fusion*, których menu czerpie z tradycji kulinarnych rdzennego ludu Kadazandusun. Jest ono nieuniknionym punktem tranzytowym dla większości turystów przybywających do Sabah ze względu na bogatą ofertę lotów oraz liczne agencje turystyczne oferujące pakiety wspinaczkowe na wspomnianą już górę Kinabalu. Pobyt tutaj będzie niezapomnianym przystankiem w borneańskiej podróży i punktem startowym do dzikich terenów.

Historia

Kota Kinabalu jest miastem młodym, którego historia sięga końca XIX w. Rozwinęło się ono z wioski Api-Api zamieszkaanej przez rdzenny lud Bajau. Lokalizacja ta została wybrana przez Brytyjczyków m.in. ze względu na małą odległość do powstałej w podobnym czasie linii kolejowej. Jej infrastruktura w połączeniu z portowym charakterem tego skrawka wybrzeża w krótkim czasie uczyniły z ówczesnego Jesselton prężnie rozwijający się ośrodek. W świat

wysyłano stąd borneańskie zasoby naturalne, m.in. kauczuk i rattan. Działania kolonialistów wielokrotnie napotykały opór ze strony rdzennych ludów Sabah, a w pierwszych dekadach XX w. wielokrotnie dochodziło do rebelii. Miasto doznało dużych zniszczeń podczas II wojny światowej, szczególnie podczas odbijania go z rąk Japończyków przez wojska alianckie w 1945 r. Niektóre źródła podają, że po ówczesnych bombardowaniach w centrum pozostały tylko trzy niezniszczone budynki. Podobny los podzieliło Sandakan. Wiele starań włożono w odbudowę Kota Kinabalu, które zostało wybrane na stolicę regionu. Na mapach można spotkać niekiedy nazwę Sabah używaną w stosunku do samego miasta.

Warto zobaczyć

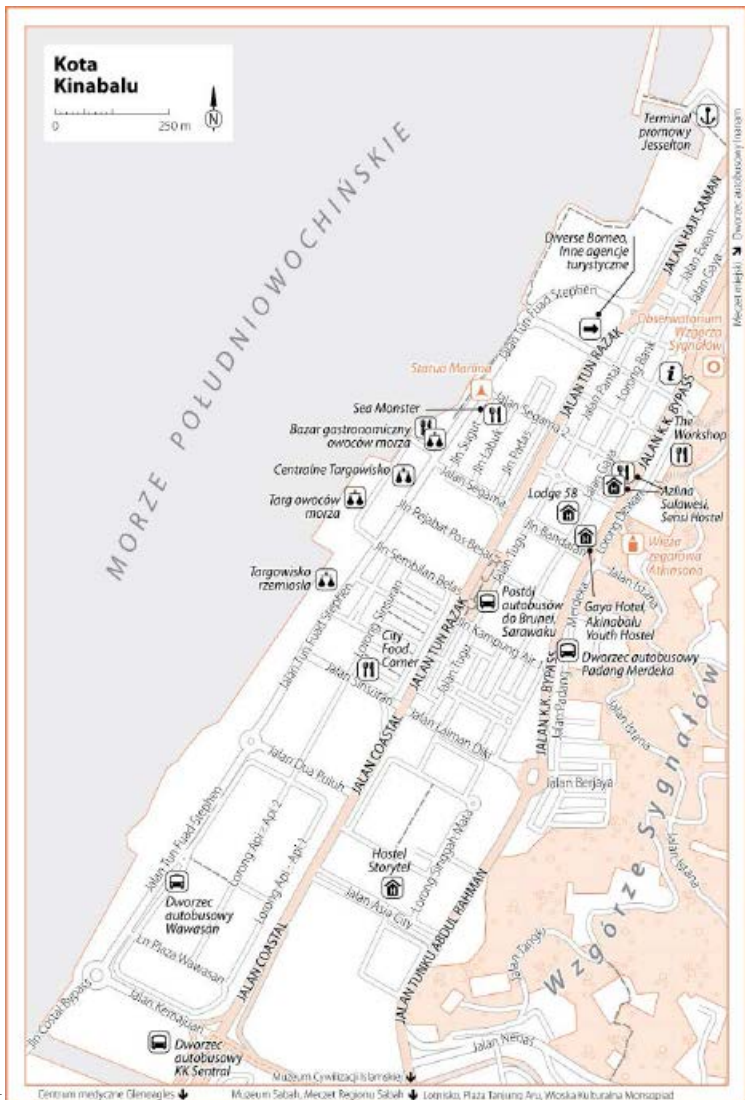
Centrum Kota Kinabalu rozciąga się wzdłuż wybrzeża Morza Południowochińskiego. Najwięcej atrakcji oraz infrastruktury turystycznej znajduje się na zachód od Centralnego Targowiska. Odległości są niewielkie, a przemieszczanie się na piechotę nie jest kłopotliwe. Łatwej orientacji sprzyja też układ prostopadłe przecinających się ulic.

Wieża zegarowa Atkinsona (wzgórze przy Jalan Dewan, wstęp wolny) została oddana do użytku w 1905 r. Ma ponad 14 m, więc nie jest imponująca, ale należy do najstarszych budowli w mieście. Została poświęcona brytyjskiemu zarządcy ówczesnego Jesselton, który w młodym wieku zmarł na malarię. Tuż za nią rozciąga się wzgórze, na które warto wdrapać się, by zobaczyć panoramę stolicy Sabah. Zamontowana tutaj platforma to **Obserwatorium Wzgórza Sygnałów** (wstęp wolny) – można tu przysiąść i wypić kawę.

Centrum Kota Kinabalu obfituje w bazyry, które stanowią doskonały plener zdjęciowy dla wszystkich amatorów fotografii

Kup książkę

Poleć książkę

oprac. M. Krocak

podróżniczej. Z rana warto wybrać się na kryte **Centralne Targowisko** (Jalan Tun Fuad Stephens, naprzeciwko KK Plaza) oraz zlokalizowany tuż za nim **targ owoców morza**. Na pierwszym zobaczymy wiele gatunków egzotycznych owoców, to dla

drugiego stanowią liczne łodzie, z których świeży towar jest dostarczany do sprzedawców już o świcie. Spory wybór pamiątek oferuje znajdujące się dalej na południe **targowisko rzemiosła**. Można tam kupić m.in. ręcznie tkane tekstylia, biżuterię oraz

Kup książkę

Poleć książkę

perły. Podczas weekendu swoje podwoje z samego rana otwiera z kolei **niedzielne targowisko** (wzdłuż Jalan Gaya) – jego asortyment to prawdziwy misz-masz! Są antyki, pamiątki, przekąski, a nawet domowe zwierzęta. Te ostatnie niestety nie zawsze są trzymane w odpowiednich warunkach.

Muzeum Sabah (Jalan Muzium, ok. 3 km na południe od centrum, dojazd np. autobusem nr 13 z dworca autobusowego Wawasan, ☎ 9.00–17.00, 🌐 www.museum.sabah.gov.my, 15 MYR) to najważniejszy obiekt muzealny Sabah. Pełni funkcję nie tylko wystawową, ale jest również ogromem etnograficzno-botanicznym. Jeśli nie planujemy podróży do wiosek mniejszości etnicznych tej części Borneo, można tu zobaczyć architekturę pochodzącą z tych terenów. Nawiązuje do niej także bryła głównego gmachu muzealnego, który w 1984 r. został otwarty przez samego króla Malesji. Filią placówki jest znajdujące się stąd kilka set metrów na północ **Muzeum Cywilizacji Islamskiej** (☎ 9.00–17.00, wstęp w cenie

biletu do Muzeum Sabah). Ma ciekawą kolekcję pięknie zdobionych pojemników do przechowywania betelu oraz przedmiotów codziennego użytku zdobionych skryptem jawi i islamskich strojów. Warto zajrzeć też do jednej z dwóch głównych świątyń muzułmańskich w mieście. **Meczet Regio-nu Sabah** (na zachód od kompleksu muzealnego, skrzyżowanie Jalan Tunku Abdul Rahman z Jalan Sembulan, wstęp wolny) to dzieło architektury modernistycznej oddane do użytku w latach 70. XX w. Wyróżnia się piękną kopułą inspirowaną wzornictwem Bliskiego Wschodu.

Wśród kilku tematycznych wiosek etnicznych, które otaczają Kota Kinabalu, **Wioska Kulturalna Monsopiad** (wioska Kuai, ok. 15 km na południe od centrum, dojazd np. autobusem nr 13 do Donggongon i dalej taksówką za 10–15 MYR, 🌐 www.monsopiad.com, ☎ 9.00–17.00, wstęp z pokazami kulturalnymi od 75 MYR) prezentuje najlepszą relację jakości do ceny. Nawiązuje ona do legendy ludu Kadazandusun o bohaterze

Przysmaki z dżungli rodem

Podróżując po borneańskiej części Malesji, można skosztować dań przyrządzonych z darów tutejszych lasów deszczowych. Zanim w ten region przybyli chińscy osadnicy, jadłospis rdzennych ludów Sabah i Sarawaku znacznie różnił się od menu, które dostępne jest we współczesnych lokalach. Tradycyjnych dań najlepiej spróbować, korzystając z pobytów typu *homestay*, choć okazjonalnie działają też restauracje czerpiące z tych kulinarnych tradycji. Na talerzu nierzadko lądują wtedy owadzie larwy, jadalne paprocie czy opiekane na ruszcie mięso dzikiej świni. Tradycyjna metoda przygotowywania posiłków przez Dajaków nosi nazwę *pansuh* – proces obróbki cieplnej odbywa się we wnętrzu tuby bambusowej. Wkładane do jej wnętrza składniki mogą być różnorakie. Nie brakuje owoców, które są częstym składnikiem kuchni rdzennych ludów. Na wyżynie Kelabit popularnym daniem jest curry z lokalnej odmiany ananasa, która ma opinię niezwykle słodkiej. Jeszcze ciekawszy jest *bambangan* przypominający dziką odmianę mango – świetnie smakuje jako marynata. Ze względu na geografę borneańskiego interioru, którą charakteryzuje duża ilość rzek, powszechne są dania ze słodkowodnych ryb. *Hinava* to swoista odmiana *sushi*. Do jej przygotowania używa się surowej ryby marynowanej odpowiednio długo z dodatkiem limonki. Ten cytrus zabija bakterie oraz zmiękcza mięso. Konieczność szybkiego spożycia sprawia, że jest to danie praktycznie niedostępne w restauracjach regionu – należy o nie pytać gospodynie podczas pobytu w ich domu. Będąc w stolicy Sabah, wiele przysmaków ludu Kadazandusun można spróbować w **restauracji D'Place** (2. piętro centrum Plaza Shell, blisko hotelu Storytel).

Kup książkę

Poleć książkę

imieniem Monsopiad, który wstawił się obrońcą swojej wioski przed atakami nieprzyjaciela. Był on znanym w regionie „łowcą głów”, o czym przypominają trofea (na szczęście sztuczne) zebrane w jednej z wioskowych chałup. Warto zapoznać się z aktualnym planem występów kulturalnych – to one są główną atrakcją podczas wizyty w Monsopiad. Śpiewy, tańce i pokazy tradycyjnego rzemiosła pozwalają bliżej poznać wiekowe tradycje rdzennych ludów Sabah.

Zlokalizowana w pobliżu lotniska **plaża Tanjung Aru** (ok. 6 km na południowy zachód od centrum, dojazd np. autobusem nr 16 z dworca Wawasan) jest najbliższą plażą w okolicy Kota Kinabalu. Jeśli kolacja z owoców morza przy zachodzie słońca wydaje się nam dobrym pomysłem na spędzenie wieczora, to miejsce nada się ku temu idealnie. Za dnia chętnie korzystają z niej również miejscowi plażowicze.

Po odwiedzeniu atrakcji na południe od centrum miasta warto udać się na północ, by rzucić okiem na piękny **meczec Miejski** (Jalan Teluk Likas, ok. 5 km na północny wschód od centrum, dojazd np. autobusem nr 6 spod dworca Padang Merdeka, wstęp wolny). Jest to konstrukcja współczesna, której architekturę wzorowano na znanym meczecie Proroka z Medyny. Gmach odbija się w tafli pobliskiej sadzawki, dlatego świątynię nazywa się też „pływającym meczetem”. Budowa pochłonęła niebagatelną sumę 34 mln MYR.

Dojazd

Międzynarodowe **lotnisko Kota Kinabalu** (@ www.kotakinabaluairport.com) znajduje się ok. 8 km na południe od centrum miasta. Transport na tej trasie zapewniają autobusy (5 MYR, 🕒 8.00–20.30, z centrum na lotnisko ostatni autobus odchodzi o 19.15), które kursują do dworca Padang Merdeka (zob. niżej). Alternatywnie można skorzystać z taksówki, jednak najlepiej użyć serwisu przedpłaconego (30 MYR,

a w nocy o 50% więcej). Kierowcy czekający na zewnątrz dworca mogą zawyżać ceny przejazdu. Linia Air Asia obsługuje połączenia m.in. do Johor Bahru (180–250 MYR), Kuala Lumpur (120–150 MYR), Kota Bharu (200–300 MYR), Kuching (80–130 MYR), Penang (250–300 MYR), Sandakan (70–100 MYR) oraz Tawau (70–120 MYR). W obrębie Borneo loty oferuje też MAS Wings. Z tym przewoźnikiem można dotrzeć m.in. do Lahad Datu, Miri i Parku Narodowego Gunung Mulu – ceny na wszystkie z tych lotów zaczynają się od 120 MYR.

Północny **dworzec autobusowy Inanam** (Jalan Tuaran, ok. 7 km na północny wschód od centrum, dojazd np. autobusem nr 8 z dworca Wawasan – zob. niżej) obsługuje połączenia długodystansowe, m.in. do Sandakan (40–50 MYR, ok. 7 godz.), Lahad Datu (45–50 MYR, ok. 9 godz.), Semporny (70–80 MYR, 10–12 godz.) i Tawau (50–55 MYR, 10–12 godz.). Lokalny **dworzec autobusowy Padang Merdeka** (Jalan Padang, na południe od wieży zegarowej) oferuje połączenia na krótszych trasach, m.in. do Kudat (25–30 MYR, ok. 3 godz.), Tenom (20–25 MYR, 2–3 godz.) i Parku Narodowego Góry Kinabalu (15–20 MYR, ok. 2 godz.). W mieście jest też **dworzec autobusowy Wawasan** (Jalan Tun Fuad Stephens, ok. 1 km na południe od centralnego targowiska), który w trakcie pisania niniejszego przewodnika (lato 2017) był w przebudowie, jednak obsługiwał połączenia na przedmieścia Kota Kinabalu, np. w stronę Muzeum Sabah. W tym samym czasie autobusy do Brunei (ok. 100 MYR, 7–8 godz.) oraz Miri (ok. 90 MYR, ok. 10 godz.) odjeżdżały spod **parku Miejskiego**, jednak może się to zmienić po oddaniu do użytku dworca Wawasan, który w przyszłości ma nosić nazwę KK Central. Inne możliwości podróży do Brunei przedstawiono w ramce *Szlak transborneański* (s. 235). Na większości tras prócz autobusów publicznych można złapać nieco droższe współdzielone minivany.

Dworzec kolejowy w Tanjung Aru (dojazd np. autobusem nr 18 z dworca Wawasan) oferuje jedyne połączenia kolejowe w malezyjskiej części Borneo – można stąd dotrzeć w kierunku Tenom (zob. ramka *Wsiąść do pociągu borneańskiego*, s. 208).

Większość połączeń morskich z Kota Kinabalu jest obsługiwana z **przystani promowej Jesselton** (północna część Jalan Haji Saman). Można stąd dotrzeć m.in. do morskiego Parku Narodowego Tunku

Wsiąść do pociągu borneańskiego

Na południe od Kota Kinabalu funkcjonuje jedyny odcinek linii kolejowej na Borneo. Jego trasa rozpoczyna się na dworcu w Tanjung Aru i wieszcie do oddalonego o ok. 150 km miasta Tenom. Dzieje transportu szynowego w Sabah nawiązują do epoki kolonialnej, kiedy to Brytyjczycy postanowili zainwestować w infrastrukturę wspomagającą eksport tutejszych dóbr naturalnych, w szczególności tytoniu. Jej budowa rozpoczęła się już w 1896 r., a kolejne przedłużenia były sukcesywnie dodawane. Nie sposób sobie wyobrazić, jak ciężką pracą musiało być instalowanie poszczególnych odcinków torów przebiegających przez dżunglę, którą przedtem trzeba było oczywiście wykarczować. Żywoć tego pracochłonnego projektu nie trwał jednak długo – najpierw wstrzymał go kryzys ekonomiczny lat 30. XX w., a nieco później działania II wojny światowej. Mimo tego kolej funkcjonuje do dziś i jest najstarszą formą komunikacji publicznej w Maleszji Wschodniej. Prócz tras regularnymi składami w kierunku Tenom (bilet kosztuje 7,5 MYR) można odbyć też podróże w czasie zabytkowymi składami z lokomotywą parową z epoki kolonialnej. Odchodzą one dwa razy w tygodniu (śr. i sb.) i kursują tylko do stacji w Papar. Na pokładzie serwowane są posiłki, a konduktorzy ubrani są w mundury sprzed stulecia. Ta osobliwa przyjemność uszczupli niestety nasz wycieczkowy budżet – koszt biletu to niebagatelne 345 MYR. Więcej informacji na temat tej atrakcji można znaleźć na stronie www.suteraharbour.com.

Abdul Rahmana (25–55 MYR za bilet powrotny w zależności od ilości wysp) oraz na wyspę Labuan (35–40 MYR), gdzie można się przesiąść na prom do Brunei (zob. *Szlak transborneański*, s. 235). Opłata portowa to w przypadku każdego rejsu 3–5 MYR.

Komunikacja publiczna. Po Kota Kinabalu kursuje sporo autobusów miejskich, jednak korzystanie z nich nie jest intuicyjne. Dużo ważnych linii rozpoczyna lub kończy trasę na dworcu Wawasan, skąd można wyruszyć m.in. w stronę Muzeum Sabah (linia nr 13) czy dworca autobusowego Inanam (linia nr 8). Przy Jalan Dewan działa punkt wynajmu rowerów O Bike (www.o.bike).

i Informacja turystyczna

Punkt informacyjny regionu Sabah (51 Jalan Gaya, www.sabahtourism.com, pn.–pt. 8.00–17.00, sb.–nd. 9.00–16.00) ma użyteczne broszury i anglojęzyczną obsługę. Warto zwrócić uwagę na jego zabytkowy budynek – jest to jedna z trzech konstrukcji, które przetrwały naloty bombowe podczas II wojny światowej. Przydatne informacje oferuje strona www.kotakinabalusabah.com. Agencje turystyczne organizujące wycieczki do parków narodowych oraz na nurkowanie mają swoje siedziby w gmachu Wisma Sabah (północna część Jalan Tun Razak). Warto zapoznać się z ofertą np. Diverse Borneo (www.diverse-borneo.com) – komunikacja w języku angielskim.

🏠 Noclegi

Baza noclegowa Kota Kinabalu jest niedroga i dobrze rozwinięta. Centrum taniego zakwaterowania stanowią ulice Jalan Gaya i biegnąca tuż pod wieżę zegarową Jalan Dewan. Ekstremalnie oszczędni turyści mogą spróbować noclegu w **Gaya Hotel** (137A Jalan Gaya), gdzie cena spartańskiej dwójki nie przekracza 40 MYR.

- **Akinabalu Youth Hostel**, 133 Jalan Gaya, ☎ +88 272188, www.akinabalu.yh.com, dormitorium 25–30 MYR, dwójki 60–70 MYR. Duży wybór pokoi, w tym opcje rodzinne. W cenie śniadanie i Wi-Fi.
- **Lodge 58**, 122 Jalan Gaya, ☎ +88 244499, rezerwacje www.booking.com, dormitorium 25–30 MYR, dwójki 60–70 MYR. Niedroga alternatywa na nocleg w sercu Kota Kinabalu. Najtańsze pokoje są chłodzone wiatrakami.
- **Sensi Hostel**, 103 Jalan Gaya, ☎ +88 272796, www.sensihotel.com, dormitorium 30–35 MYR, dwójki 100–120 MYR. Popularna opcja wśród turystów z plecakami. Centralna lokalizacja i darmowe śniadania.
- **Hotel Storytel**, 3. piętro kompleksu Star City North (obok Hotelu Hilton w północnej części Jalan Tunku Abdul Rahman), ☎ +88 210588, rezerwacje przez www.booking.com, dwójki 60–80 MYR. Standard dwugwiazdkowego hotelu w bardzo przyzwoitej cenie. Pokoje z łazienkami i klimatyzacją.

Kup książkę

Poleć książkę

Wyżywienie

Lokale gastronomiczne stolicy Sabah są rozproszone. Tuż przy centralnym targowisku wieczorami jest rozkładany **bazar gastronomiczny owoców morza**. Dania są tu zawsze świeże, a oferta cieszy się uznaniem mieszkańców stolicy. Podobne menu w bardziej wyszukany sposób można znaleźć np. w **Sea Monster** (Jalan Enam Belas). Mnóstwo lokali działa wzdłuż Jalan Gaya – wart uwagi jest choćby lokal **Azlina Sulawesi** z indonezyjską kuchnią. Dobrą i bardzo tanią ofertę bufetową ma **City Food Corner** (skrzyżowanie Jalan Dua Puluh z Jalan Chong Thian Yun). Na mocną kawę można z kolei wpaść do **The Workshop** (Jalan Dewan), gdzie serwowane są też śniadania w wersji zachodniej.

Informator

Dobrze wyposażoną placówką medyczną jest **Gle-neagles Medical Centre** (centrum Riverson@ Sembulan, blok A-1, +88 518911, www.gle-neagleskk.com.my).

Okolice

Morski Park Narodowy Tunku Abdul Rahmana

W skład tego morskiego rezerwatu i parku rozrywki w jednym wchodzi pięć wysp (powrotna podróż szybką łodzią z przystani Jesselton Point w zależności od liczby wysp 25–55 MYR, opłaty portowe ok. 7 MYR, wstęp 10 MYR). Jeszcze przed epoką lodowcową stanowiły one część Gór Crockera, jednak zmiana poziomu wód odcięła je od stałego lądu. Największą z nich jest porośnięta lasami tropikalnymi **wyspa Gaya** jest rezerwatem przyrody od blisko 100 lat. Na jej terenie znajdują się ciekawe szlaki piesze, choć miejsce słynie też z innej osobliwości. Wzdłuż brzegów rozciągają się tutaj drewniane osiedla na wodzie, które zamieszkuje nie zawsze legalni imigranci z Filipin (są one doskonale widoczne z promenady w Kota Kinabalu). Kontrastuje to z powstającymi w okolicy turystycznymi ośrodkami. Drugą pod względem wielkości w obrębie

archipelagu jest **wyspa Manukan**. Tutejsze plaże są popularne wśród miejscowej ludności, a rafa koralowa zachęca do założenia maski snorkelingowej (można wynająć je w tutejszych sklepikach za ok. 20 MYR). Podobną charakterystykę ma **wyspa Sapi** – to również dobre miejsce dla miłośników podwodnego świata. Dodatkowo jest ona połączona z wyspą Gaya **zjazdem tyrolskim** (www.coralflyer.com, 68 MYR), który po całym dniu opalania przynosi zastrzyk adrenaliny. **Wyspa Mamutik** jest najmniejszą z wysp archipelagu i jest dobrym miejscem na ucieczkę od tłumu spotykanego w pozostałych zakątkach parku (zwłaszcza w weekendy). Mało kto wybiera się na **wyspę Sulug**, nie docierają tu bowiem regularne połączenia wodne.

Park Narodowy Góry Kinabalu

Masyw najwyższej malezyjskiej **góry Kinabalu** (4095 m n.p.m.) wyrasta przed oczami niedługo po opuszczeniu stolicy Sabah i jest to widok niezapomniany. Potężny blok skalny z wieloma ostrymi wierzchołkami od wieków góruje nad tutejszą okolicą, będąc obiektem przesądów i tematem legend. Jedną z nich nawiązuje do pochodzenia nazwy szczytu. Opowiada ona o księciu z Państwa Środka, który został uratowany z tonącego statku u wybrzeży Borneo przez miejscową ludność. Wkrótce potem ożenił się z lokalną kobietą i osiadł tu na stałe. Po latach zapragnął odwiedzić rodziców. Gdy do nich przybył, przyjęli go z otwartymi ramionami, jednak nie zaakceptowali jego związku. Osamotniona małżonka każdego ranka wdrapywała się na szczyt najwyższej okolicznej góry i wypatrywała powrotu męża, aż w końcu zmarła tam z żalu i tęsknoty (*cina balu* oznacza dosłownie „chińską wdowę”). Miejscowa

Kup książkę

Poleć książkę

ludność bardzo poważnie traktuje przesady związane z górą. W 2015 r. doszło tu do trzęsienia ziemi, które wywołało niebezpieczne osuwiska, w wyniku czego śmierć poniosło 18 osób – turystów i przewodników. Członkowie ludu Kadazandusun są przekonani, że stało się to za sprawą obscenicznych zachowań tych pierwszych. Kilka dni wcześniej inna grupa podróżnych urządziła bowiem w okolicy imprezę, podczas której dochodziło do skandalicznych zafajek, m.in. biegano po górskich zboczach, co rozgniewało miejscowe duchy. Wkrótce po katastrofie duchy zostały uspokojone dzięki specjalnym ceremoniom.

Park Narodowy Góry Kinabalu stanowi istny skarbiec geologiczno-przyrodniczy, co przyczyniło się do umieszczenia go w 2000 r. na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO. Wśród przedstawicieli jego fauny i flory znajdują się gatunki charakterystyczne dla czterech pięter górskich, a bioróżnorodność należy do najbogatszych w obrębie Borneo. Szacuje się, że można tu spotkać ponad połowę wszystkich odmian roślinności spotykanej na tej wyspie. Na obszarach nizinnych występuje wiele rodzajów bambusów i rododendronów, a lasy zamieszkują

m.in. orangutany, langury i pangoliny. Najwyższe poziomy wegetacyjne są z kolei opasane przez ok. 800 gatunków orchidei, czemu sprzyja subalpejski klimat. Nie brakuje też znaku rozpoznawczego Malezji – największego na świecie kwiatu bukietnicy Arnolda. To bogactwo przyrodnicze wynika m.in. z dużych opadów deszczu i wyjątkowej różnorodności skał oraz gleb. Wiele tutejszych roślin i zwierząt to endemity, tzn. występują wyłącznie na terenie tego parku. Zalicza się do nich choćby gigantyczną odmianę czerwonej pijawki, niezbyt lubianą przez podróżnych. Najwyższy szczyt masywu Kinabalu został zdobyty po raz pierwszy w 1888 r. przez brytyjskiego zoologa Johna Whiteheada. Wcześniej próby jej zdobycia się nie powiodły, a jeden ze śmiałków opisał nawet górę jako „niedostępna dla zwierząt z wyjątkiem tych latających”.

Warto zobaczyć

Mysząc o wspinaczce na górę Kinabalu, warto zaplanować tę przygodę z odpowiednim wyprzedzeniem – dziennie wydaje się jedynie 135 pozwoleń na taką wyprawę. W praktyce nie ma możliwości dokonania tego na

Owoce morza na targowisku w Kota Kinabalu

foto: K. Dopierala

Kup książkę

Poleć książkę

Świat według Kadazandusun

Rdzenni mieszkańcy Sabah mają wiele legend. Jedną z nich opowiada o powstaniu świata: Dawno temu na naszej planecie nie było absolutnie nic prócz jednej kamiennej kuli, która pewnego dnia pękła, a ze środka wydoszło się dwoje dzieci – chłopiec i dziewczynka. Odczuwali oni w powietrzu nieopisaną energię, która zachęcała ich do tworzenia. Gdy dorośli, mężczyzna zabrał się za kreowanie nieba, a kobieta zaczęła nadawać formę ziemi. Ona traktowała swoją pracę z wielką pasją, jednak jej przyjaciel ciągle czuł zmęczenie i zapadał w kamienny sen. Po jakimś czasie okazało się, że stworzono dużo więcej ziemi niż nieba, a dalsze zwiększanie się tych dysproporcji groziło katastrofą. Przebudzony gwałtownie mężczyzna wpadł więc na pomysł: cała swoją siłą zaczął przesuwać powstałe warstwy ziemi, tworząc z nich coraz masywniejsze stopy. W krótkim czasie ilość nieba i ziemi została wyrównana, a dzięki wcześniejszemu spiętrzeniu krajobrazy stały się bogatsze o góry i wyżyny. Świat został stworzony!

To i wiele innych podań ludu Kadazandusun zebrano w anglojęzycznej książce *Kadazan Folklore* (Natural History Publications, Kota Kinabalu 1999), którą można znaleźć w niektórych księgarniach oraz punktach infrastruktury turystycznej.

własną rękę, a wspomniane pozwolenia są przyznawane w pierwszej kolejności agencjom oferującym zorganizowane pakiety. Niestety, wędrowka ta nie należy do tanich, średnia cena takich pakietów w 2017 r. mieściła się w przedziale 1500–2000 MYR. Choć w przeszłości dostępne były tańsze opcje jednodniowe, aktualnie oferta obejmuje tylko wędrowki na 2 dni/1 noc lub 3 dni/2 noce (przy czym druga opcja ma pierwszeństwo w uzyskaniu pozwolenia). Na tak wysoką cenę składają się m.in. konieczność wynajęcia przewodnika i nocleg w odgórnie narzuconym obiekcie noclegowym. Poziom trudności wspinaczki można ocenić jako średni. Opcja dwudniowa obejmuje zwykle w pierwszym dniu podejście do miejsca noclegu (4–5 godz.), a w drugim od świtu atakowanie szczytu (2–3 godz.) i wyczerpujące zejście (6–8 godz.). Standardowa trasa wiedzie wzdłuż **szlaku Timpohon** (alternatywny szlak Mesilau pozostawał nieczynny w momencie pisania niniejszego przewodnika) aż do schroniska Laban Rata (Panalaban, 3273 m n.p.m.). Podejście w kierunku szczytu kontynuuje się wzdłuż **szlaku Ranau** lub bardziej wymagającego **szlaku Kota Belud**. Drugi z nich udostępniono

dopiero w 2016 r. jako alternatywa dla trasy Ranau, która ucierpiała w wyniku wcześniejszego trzęsienia ziemi – uważa się go za nieco trudniejszą opcję. Turyści poszukujący mocnych wrażeń mogą skorzystać z trasy obejmującej pokonanie odcinka **Via Ferrata**. Jest to opcja dla bardziej zaawansowanych wspinaczy, która obejmuje korzystanie z profesjonalnego sprzętu – jest tu stromo i dość niebezpiecznie.

Nawet nie planując drogiej wspinaczki, warto odwiedzić **Park Narodowy Góry Kinabalu** (@ www.sabahparks.org.my, 15 MYR), by skorzystać z atrakcji oraz szlaków pieszych na jej zboczach. Przy kwaterze głównej parku wyznaczono osiem łatwych tras o długości 1–6 km, wzdłuż których można podziwiać roślinność charakterystyczną dla tej części Sabah. Krótki **szlak Bundu Tuhan** prowadzi do punktu widokowego na wioskę o tej samej nazwie, a przy wiodącym równolegle do wartkiego strumienia **szlaku Silau Silau** rośnie wiele rodzajów paproci i dzikich orchidei. Przy kwaterze głównej parku oraz wzdłuż jego granic wyznaczono stację pełniącą funkcję baz wypadowych do atrakcji znajdujących się w innych częściach rezerwatu. Okrążając go odwrotnie do ruchu

Kup książkę

Poleć książkę

wskazówek zegara, po ok. 40 km dociera się do **gorących źródeł Poring** (wstęp w cenie biletu do parku). Podróżując w tym kierunku, mija się m.in. **pomnik Poległych w Kundasang** poświęcony żołnierzom, których podczas II wojny światowej zmuszono do uczestnictwa w tzw. marszach śmierci (zob. ramka *Sandakan w wojennych barwach*, niżej). Następnie przejeżdża się przez miasteczko Ranau, które może służyć jako alternatywna baza wypadowa do zwiedzania okolicy. Stacja parkowa przy gorących źródłach to w praktyce cały kompleks przyrodniczo-rozrywkowy, gdzie oprócz głównej atrakcji (pięć siarkowych źródeł o temperaturze dochodzącej do 60°C) można odwiedzić m.in. **farmę motyli** (🕒 wt.–nd. 9.00–16.00, 4 MYR) lub przespacerować się **mostem w koronach drzew** (🕒 9.00–16.00, 15 MYR), który zawieszono na wysokości dochodzącej do 40 m. Wśród szlaków pieszych warta uwagi jest trasa prowadząca do **wodospadu Langanan** (ok. 1,5 godz. w jedną stronę) – imponujących kaskad spływających po zboczu o średnim kącie nachylenia. W tej części parku można zobaczyć potężne kwiaty bukietnicy, ale trzeba mieć szczęście, bo rozkwitają one jedynie kilka razy do roku. Na miejscu dostępne jest zakwaterowanie. Inne

parkowe stacje nie oferują już tylu atrakcji, a transport do nich jest utrudniony. Stacja Monggis jest punktem początkowym szlaku na drugi najwyższy szczyt parku – **górze Tambuyukon** (2579 m n.p.m.). Trasa ta przyciąga stosunkowo mało chętnych ze względu na poziom trudności, który jest wyższy niż w przypadku góry Kinabalu. Wyprawa jest zwykle rozłożona na 4–5 dni, a koszty jej samodzielnej organizacji są nieco niższe niż w przypadku najwyższego szczytu Malezji (w grupie 2–3 os. po opłaceniu pozwoleń, transportu, przewodnika, tragarzy itp. wynosi 1000–1200 MYR/os.). Szczegółowe informacje na temat takiego przedsięwzięcia podano na stronie 📧 www.mysabah.com.

🗺️ Dojazd

W przypadku wykupienia zorganizowanej wspinaczki na górę Kinabalu transport w stronę parku jest wliczony w cenę wyprawy. Chcąc odwiedzić park na własną rękę, należy skorzystać z minibusów, które odjeżdżają z dworca Padang Merdeka w Kota Kinabalu (15–20 MYR, ok. 2 godz.). Przybywając z południowo-wschodniego Sabah, można wsiąść w dowolny autobus w stronę stolicy regionu i wysiąść przy kwaterze parku. Stąd do Poring kursują minibusy obsługiwane przez władze rezerwatu (ok. 25 MYR, 1–2 połączenia dziennie), a taniej można pokonać tę trasę z przesiadką w Ranau.

Sandakan w wojennych barwach

Za miejsce najbardziej brutalnych zająć podczas II wojny światowej w Sabah uznaje się Sandakan. W 1942 r. wokół miasta zaczęły powstawać japońskie obozy jenieckie budowane przez pojmanych więźniów. Wśród nich przeważali Australijczycy i Brytyjczycy, którzy byli bici i zmuszani do wielogodzinnej pracy w nieudźkanych warunkach i ponad siły. Wielu z nich zmarło wówczas z wycieńczenia, do czego przyczyniły się tropikalne temperatury, marne wyżywienie i szerzące się choroby. Gdy konflikt globalny zmierzał ku końcowi, ponad 1000 więźniów, których uznano za dostatecznie silnych, zmuszono do zabójczego marszu przez borneańską dżunglę na stoki góry Kinabalu. Mieli tam zanieść sprzęt i zaopatrzenie oprawców wycofujących się z Sandakan. Japończycy strzelali do wszystkich jeńców, którzy w drodze zaczęli wykazywać oznaki wyczerpania. Do końcowego punktu w Ranau dotarło niewielu. Najwięcej ofiar było wśród Australijczyków – śmierć poniosło 1787 osób tej narodowości. Dziś w regionie Sandakan można znaleźć wiele miejsc pamięci tych makabrycznych wydarzeń. Zostały one opisane w broszurze *War Memorials in Sabah: 1942–1945. In their footsteps*, którą można dostać w lokalnym centrum informacji turystycznej.

Noclegi

Niemal całe zakwaterowanie w parku – zarówno schronisko Laban Rata, jak i obiekty przy parkowych stacjach – jest zarządzane przez firmę **Sutera Sanctuary Lodges** (www.suterasanctuarylodges.com.my) i jest bardzo drogie (łóżko w dormitorium ze śniadaniem to koszt ok. 250 MYR). Dobrym rozwiązaniem w tym przypadku jest nocleg poza granicami parku – przy głównej drodze nr 22, w Kundasang albo Ranau. W weekendy ceny mogą być wyższe.

- **Tahubang Lodge**, przy drodze nr 22, naprzeciwko wjazdu do parku, +88 888094, fb. Tahubang Lodge, dormitorium 40–45 MYR, dwójki 100–130 MYR. Blżej parku już być nie może: jego kwatery znajduje się po drugiej stronie ulicy.
- **Mile 36 Lodge**, przy drodze nr 22, ok. 1,5 km na południe od kwatery parku, +88 888161, www.mile36lodge.com, dwójki 100–140 MYR. Noclegi ze śniadaniem w klimatycznej drewnianej chałupie. Tuż obok znajduje się kilka obiektów o podobnych cenach i standardzie, np. **Nikgold Garden**, +88 888112, rezerwacje www.agoda.com.
- **Ranau Backpackers Hostel**, Ranau, Jalan Kembar Pekan (sklep Sedco), +16 8122687, rezerwacje www.booking.com, dormitorium ok. 30 MYR, dwójki ok. 80 MYR. Najlepsza niskobudżetowa opcja w centrum Ranau. Darmowa kawa i herbata.
- **Ernah Lodge**, Poring (koło pralni Ernah), +88 876421, www.ernalodge.blogspot.com, dormitorium ok. 30 MYR, dwójki ok. 80 MYR. Jedną z najtańszych opcji noclegowych w okolicy gorących źródeł. Pokoje bez wygod, ale czyste.

Wyżywienie

Przy stacjach parkowych – zarówno głównej, jak i tej w Poring – działają **kafeterie** oferujące standardowe menu oparte na ryżu i nudlach (10–20 MYR za danie). Podobny lokal działa w schronisku Laban Rata, ale posiłki są tam wliczone w cenę zorganizowanych pakietów. Poza parkiem można się stołować w większości obiektów noclegowych. Tuż obok Tahubang Lodge działa niewielka **restauracja Panataran**. Centrum Ranau pełne jest tanich jadłodajni o ulicznym standardzie – zarówno chińskich, jak i malajskich.

Kup książkę

Północno-wschodnie Sabah

Rozpoczynając pętlę wokół Sabah, warto poświęcić dzień lub dwa na odwiedzinę w północno-wschodniej części tego regionu. Na mapie w szczególności wyróżnia się półwysp, którego głównym ośrodkiem jest **KUDAT**. To niewielkie miasteczko założono w 1881 r. jako pierwsze brytyjskie osiedle na terenie Sabah. Wraz z kolonistami przybyło tu wielu malezyjskich Chińczyków, którzy do dziś stanowią ważną część lokalnej społeczności. Świadectwem tego jest choćby znajdująca się w centrum Kudat **chińska świątynia** (koło hotelu Ria, wstęp wolny), a zabudowa kilku głównych uliczek zdominowana jest przez **zabytkowe sklepy kupieckie** (Jalan Lo Thien Chok) z urokliwymi drewnianymi fasadami. Warte uwagi są też zlokalizowane nieco dalej na wschód dwa **lokalne targowiska** (Jalan Lintas). Na jednym z nich sprzedawane są świeże owoce morza. Współcześnie Kudat jest znane z populacji filipińskich imigrantów, którzy zamieszkują bieda-osiedla zlokalizowane za miastem na wodzie. Podczas spaceru po zmroku, najlepiej nie eksponować tu swoich kosztowności.

Dojazd

Z Kudat można dostać się **autobusem** do Kota Kinabalu (25–30 MYR, ok. 3 godz.) oraz Sandakan (60–70 MYR, ok. 7 godz., tylko w wybrane dni – w 2017 r. były to wt., pt. i nd.). Niewielki dworzec działa w centrum miasta (Jalan Lintas), na wschód od hotelu Ria, który stanowi jego charakterystyczną budowlę. Do dwóch wymienionych miast można też dostać się samolotem linii MAS Wings z niewielkiego **lotniska Kudat**, które znajduje się ok. 5 km na północ od centrum (dojazd taksówką 10–15 MYR). Loty odbywają się trzy razy w tygodniu (pn., czw. i sb.), a ich cena to 80–100 MYR.

Z Kudat odchodzą też **promy** na pobliską wyspę Banggi, a w planach jest otwarcie połączenia morskiego na filipińską wyspę Palawan.

Poleć książkę

Spis treści

NIEZBĘDNIK TURYSTY	3	Język	100
ZOBACZ KONIECZNIE	5	Kultura	100
ZAPLANUJ PODRÓŻ	17	Kuchnia	105
Trasa 1. Półwysep Malajski w tydzień	19	JAK KORZYSTAĆ Z MAP REGIONÓW	110
Trasa 2. Borneo dla początkujących	20	ZWIEDZANIE REGIONU	111
Trasa 3. Dżungle leśne i z betonu	21	KUALA LUMPUR I ZACHODNIE WYBRZEŻE	113
Trasa 4. Malajska odyseja	22	Kuala Lumpur	114
WYDARZENIA KULTURALNE	24	Stare Miasto	115
10 ZASAD ODPOWIEDZIALNEGO		Dzielnica Brickfields	121
PODRÓŻOWANIA	26	Muzeum Królewskie Istana Negara	121
		Park Dziedzictwa Tun Abdul Razaka	122
INFORMACJE PRAKTYCZNE	27	Złoty Trójkąt	124
Przed wyjazdem	27	Malakka	129
Wybór czasu podróży	27	Chinatown	132
Formalności wizowo-paszportowe	28	Inne ciekawe miejsca	133
Ubezpieczenie	29	Ipoh	136
Zabezpieczenie medyczne	31	Wyżyna Camerona	140
Pieniądże	33	Wyspa Pangkor	144
Źródła informacji o regionie	35	Taiping	147
Co zabrać?	36	Wyspa Penang	152
Planowanie budżetu	42	Georgetown	153
Przejazd	44	Alor Setar	162
Przelot	44	Wyspa Langkawi	165
Na miejscu	45	WSCHODNIE WYBRZEŻE	
Zakwaterowanie	45	I CENTRALNE WYŻYNY	171
Wyżywienie	51	Kota Bharu	172
Informacja turystyczna	54	Wyspy Perhentian	175
Komunikacja	55	Wyspa Perhentian Kecil	176
Informacje A-Z	60	Wyspa Perhentian Besar	177
KRAJ W PIGUŁCE. MALEZJA	77	Kuala Terengganu	179
KRAJ W PIGUŁCE. BRUNEI	78	Pekan	184
KRAJ W PIGUŁCE. SINGAPUR	79	Park Narodowy Taman Negara	186
INFORMACJE KRAJOZNAWCZE	80	Wyspa Tioman	191
Charakterystyka geograficzno-przyrodnicza	80	Park Narodowy Endau Rompin	195
Klimat	81	Johor Bahru	197
Przyroda	82	SABAH	203
Historia	83	Kota Kinabalu	204
Ludność	91	Morski Park Narodowy Tunku Abdul Rahmana	209
Religia	96	Park Narodowy Góry Kinabalu	209

Kup książkę

Poleć książkę

Północno-wschodnie Sabah	213	Wyżyna Kelabit.....	271
Sandakan.....	214	BRUNEI	277
Rzeka Kinabatangan	220	Bandar Seri Begawan.....	278
Lahad Datu.....	222	Zachodnie Brunei	284
Rezerwat Dzikiej Przyrody Tabin.....	223	Wschodnie Brunei	285
Archipelag Semporna.....	224	SINGAPUR	287
Tawau	228	Zatoka Marina	289
Kotlina Maliau.....	231	Dystrykt Miejski.....	292
Zachodnie Sabah	232	Chinatown	294
Wyspa Labuan	235	Małe Indie.....	295
SARAWAK	239	Kampong Glam	297
Kuching.....	240	Z dala od centrum	298
Park Narodowy Batang Ai.....	251	SŁOWNICZEK POLSKO-MALAJSKI	304
Sibu	253	SPIS TREŚCI	310
Rzeka Rajang.....	257	SPIS MAP I PLANÓW MIAST	312
Park Narodowy Similajau.....	260	SPIS RAMEK	313
Park Narodowy Niah	262	INDEKS	314
Miri	264	O AUTORZE	318
Park Narodowy Wzgórz Lambir.....	267	LEGENDA	319
Park Narodowy Gunung Mulu.....	267		

Spis map i planów miast

Półwysep Malajski.....	przednia okładka	Pekan.....	184
Trasa 1. Półwysep Malajski klasycznie.....	19	Jerantut.....	190
Trasa 2. Borneo dla początkujących.....	21	Wyspa Tioman.....	192
Trasa 3. Dżungle leśne i z betonu.....	22	Mersing.....	195
Trasa 4. Malajska odyseja.....	23	Johor Bahru.....	198
Schemat regionów.....	111	Sabah.....	202
Kuala Lumpur i zachodnie wybrzeże.....	112	Kota Kinabalu.....	205
Kuala Lumpur.....	116–117	Sandakan.....	215
Kuala Lumpur (Chinatown, plac Merdeka i Park Dziedzictwa Tun Abdul Razaka.....	118–119	Semporna.....	226
Kuala Lumpur (Sentral i Brickfields).....	122	Tawau.....	229
Kuala Lumpur (Złoty Trójkąt).....	124	Labuan.....	236
Malakka.....	130–131	Sarawak.....	238
Ipoh.....	138	Kuching.....	242–243
Wyżyna Camerona.....	141	Okolice Kuching.....	248
Tanah Rata.....	142	Sibu.....	254
Wyspa Pangkor.....	145	Kapit.....	259
Taiping.....	148	Miri.....	265
Wyspa Penang.....	152	Okolice Bario.....	272
Georgetown.....	154–155	Brunei.....	276
Alor Setar.....	163	Bandar Seri Begawan.....	280
Wyspa Langkawi.....	166	Singapur.....	286
Wschodnie wybrzeże i centralne wyżyny.....	170	Singapur (zatoka Marina i Dystrykt Miejski).....	290–291
Kota Bharu.....	173	Singapur (Chinatown).....	295
Wyspy Perhentian.....	177	Singapur (Małe Indie i Kampong Glam).....	296–297
Kuala Terengganu.....	181	Singapur (wyspa Sentosa).....	299
		Północne Borneo.....	tylna okładka

PROGRAM PARTNERSKI

GRUPY WYDAWNICZEJ HELION

- 1. ZAREJESTRUJ SIĘ**
- 2. PREZENTUJ KSIĄŻKI**
- 3. ZBIERAJ PROWIZJĘ**

Zmień swoją stronę WWW
w działający bankomat!

Dowiedz się więcej i dołącz już dzisiaj!

<http://program-partnerski.helion.pl>

Lubisz podróżować samodzielnie? Chciałbyś poznać historię, kulturę i przyrodnicze atrakcje odwiedzanych krajów, regionów i miast?

Seria **Bezdroża Classic** powstała z myślą o Tobie! Ten przewodnik pomoże Ci zaplanować wyjazd, stanie się Twoim wiernym towarzyszem podróży i zapewni pasjonującą lekturę także po powrocie!

W przewodniku:

- ↘ niezbędne informacje praktyczne i krajoznawcze
- ↘ szczegółowe opisy regionów, miejscowości, zabytków i obiektów przyrodniczych
- ↘ kalendarium wydarzeń kulturalnych
- ↘ liczne ciekawostki
- ↘ przydatny słowniczek

zobacz koniecznie

niezbędnik turysty

przejrzysty układ

mapy
z oznaczeniem
atrakcji

polonika

51 map i planów

77 ramek z ciekawostkami

4 trasy zwiedzania regionu

60 zdjęć

Księgarnia internetowa:
<http://bezdroza.pl>

Zamówienia telefoniczne:
0 801 339900

0 601 339900

👉 <http://bezdroza.pl/promocje>

Przewodniki najchętniej czytane:

👉 <http://bezdroza.pl/bestsellery>

Zamów informator podróżniczy:

👉 <http://bezdroza.pl/newsletter>

Helion SA

ul. Kościuszki 1c, 44-100 Gliwice

tel.: 32 230 98 63

e-mail: bezdroza@bezdroza.pl

<http://bezdroza.pl>

ISBN 978-83-283-3206-5

9 788328 332065 >

Cena 44,00 zł